

« quid, inde est quod fides est simpliciter certior, sed alia sunt
« certiora secundum quid, scilicet quoad nos ».

Demum, ad omnem removendam aequivocationem, rursus observabis quod alia est in actu fidei formalitas infallibilis veritatis, alia vero formalitas prudentis seu non temerariae adhaesionis. Item, quod hae duae formalitates a diversis principiis pendunt: formalitas quidem infallibilis veritatis a principio tum obiectivo quod est vera et non pure existimata Dei revelatio, tum subiectivo quod est infusum a Deo lumen; formalitas vero prudentis et non temerariae adhaesionis, a iudicio credibilitatis cum omnibus suis fundamentis. Et quamvis istae duae formalitates sint inseparabiliter coniunctae in *vero* actu fidei theologicae, adhuc tamen formalitas prudentiae permanere potest seuncta ab infallibilitate veritatis in actu fidei *existimato*. Quae si rite et ut par est perpenderis, perspicies omnino evidenter quomodo propria ipsiusmet fidei actus certitudo nequaquam dependeat a quantitate vel ratione certitudinis actuum qui iudicium credibilitatis fundant, ac per hoc *impellunt* ad credendum non propter et secundum propria sibi motiva, sed propter et secundum pondus auctoritatis primae veritatis revelantis. Et hac de causa recte damnata est ab Innocentio XI sequens propositio: *Voluntas non potest efficere ut assensus fidei in seipso sit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium* (¹).

Et de proprietatibus quidem actus fidei hactenus satis. Superest ut dicatur de eius necessitate, tam secundum se, quam quantum ad ea in quae debet explicite ferri.

(¹) Enchirid. n. 1036.

THESIS XIX.

Actus fidei est pro adultis medium necessarium ad iustificationem, et non tantum disiunctive in re vel in voto, sed omnino in re. Insuper eadem medii necessitate debet fides explicite ferri in duos fundamentales articulos ab apostolo signatos Heb. XI-6, non autem, ut probabilius dicendum videtur, in mysteria Trinitatis et Incarnationis. Verum haec duo mysteria simul cum aliis quae in symbolo continentur, sunt ab omnibus necessitate saltem preecepti in Novo Testamento determinate cognoscenda, ac per hoc, explica fide credenda.

§ I.

Ubi sermo est de actu fidei et necessitate eius ad iustificationem, per se patet quod in considerationem venire non possunt infantes, vel quicumque eis aequiparantur, rationis usum nondum adepti. Hi enim cuiuslibet actus humani incapaces sunt et semper fuerunt, atque idcirco, sine ulla personali dispositione gratiam iustificationis percipiunt in baptismi sacramento. Proinde quaestio restringitur ad solos adultos, quibus omnibus necessarium initium viarum salutis asseritur esse actualis fides, prout fert constans ac perpetua Ecclesiae doctrina et praedicatio. Cum autem aliqui theologi, ut providentiam Dei salvificam facilius explicarent, (aperiendo nimirum iustificationis ianuam iis etiam ad quos nusquam pervenisset verbum auditus evangelii), hanc ipsam doctrinam quodammodo emollire atque ad sensum impro prium detorquere studiissent, imaginantes sufficientiam cuiusdam fidei late dictae ex testimonio creaturarum seu visibilis huius universi enarrantis gloriam Dei, statim fuerunt ab Innocentio XI reprobati damnatione sequentis propositionis: *Fides late dicta, ex testimonio creaturarum similiue motivo, ad iustificationem sufficit* (¹).

(¹) Enchir. n. 1040.

« et cum Filio eius Iesu Christo ». Insuper, societas praesentis vitae rationem habet praeparationis ad societatem perfectam et consummatam futurae gloriae, quando videbimus eum sicuti est. Itaque vocatur homo ad societatem Dei, in qua particeps primum factus divinae naturae per gratiam, postmodum admittatur ad secretissimum illud penetrale ubi vivit Deus vitam suam, in se et ex se beatissimus. Videndum proinde, quid ad initiandam huiusmodi societatem ex parte Dei requiratur, quid vero ex parte nostra. Et illud quidem quod praestare debet homo, divina aspirante et adiuvante gratia, ut ad praedictum ordinem societatis cum Deo incipiat primo transferri, primum quoque ac necessarium fundamentum totius aedificii salutis iure meritoque appellabitur. Atqui ex parte Dei societas primo initiatur per locutionem eius ad nos. Quippe communicatio divina quae vere socialis et dicatur et sit, nisi ab alloquio seu positiva revelatione sumat exordium, et quidem a revelatione quae nos instruat ad tendendum in divinam fruitionem, profecto non intelligitur. Restat ergo ut ex parte hominis, sub praeveniente et cooperante gratia, primum omnium requiratur voluntaria verbi revelati receptio, per quam et *credat Deo* habenti nobiscum communicationem locutionis, et *credat Deum* sese nobis supernaturalis beatitudinis obiectum proponentem ⁽¹⁾. Ex quo statim appareat quam vere dicatur fides theologica fundamentum et radix omnis iustificationis. Quod non est sic intelligendum, quasi ante fidem, in infidelibus quoque negativis, nullus esse possit actus intrinsece supernatu-

⁽¹⁾ Eamdem fere rationem proponit S. Thomas art. 3, sub similitudine discipuli addiscens a magistro: « Ultima beatitudo hominis consistit in quadam supernaturali visione, ad quam quidem visionem homo pertingere non potest nisi per modum addiscens a Deo doctore, secundum illud Ioan. 6: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me.* Huius autem disciplinae fit homo particeps non statim, sed successive secundum modum suae naturae. Omnis autem talis addiscens oportet quod credat, ad hoc quod ad perfectam scientiam perveniat, sicut etiam Philosophus dicit quod oportet addiscensem credere. Unde ad hoc quod homo perveniat ad perfectam visionem beatitudinis, praexigitur quod credat Deo tamquam discipulus magistro docenti ».

ralis, sed magis hoc sensu, quod per fidem incipiunt dispositiones directe ad iustificationem conducentes: quatenus per illam primo incipit homo sese positive convertere ad auctorem sua*e* iustificationis reduplicative in quantum auctor iustificationis est. Cum hoc tamē stat quod ante propositionem vel conceptionem fidei possint esse actus ex gratia eliciti, per quos qualitercumque disponatur infidelis ad ipsum fidei donum impetrandum et consequendum. Simile enim est cum domus aedificatur, nam proprie loquendo, tunc tantum incipit aedificatio, cum ponitur fundamen-tum, quamvis positionem fundamenti praecedant quaedam opera antepreparatoria, sicut adaequare solum, fodere terram, et alia huiusmodi.

§ 2.

His igitur de actualis fidei necessitate dictis, iam quaeritur quaenam veritates revelatae debeant eadem mediī necessitate explicite cognosci, ac per hoc, explicite credi.

Porro apud omnes constat, has veritates esse saltem illas duas quas recenset apostolus in saepe laudato testimonio, Heb. XI-6: nimurum quod sit Deus supra naturae ordinem nobiscum communicans, et quod habeat providentiam de mediis quibus ad beatam eius societatem possimus pervenire ⁽¹⁾. Et ad hoc asserendum, praeter auctoritatem Scripturae, cogit etiam ratio theologica. Nisi enim haec duo explicite cognoscantur ac credantur, (et non dico secundum expolitum illum conceptum supernaturalis ordinis qui theologis proprius est, sed tamen sub conceptu confuso familiaris cuiusdam cum Deo coniunctionis), nulla est in mente humana ultimi finis praeconcepcionis, nulla quoque possibilis eliciendi sive actum spei qui in omni iustificatione requiritur, sive actum charitatis, id est veri amoris amicitiae erga

⁽¹⁾ Cf. praepositionem 22 inter damnatas ab Innocentio XI. Enchirid. n. 1039.

Deum, qui extra sacramentum sola proxima est ad iustificationem dispositio (¹).

Nunc autem utrum duobus praedictis annumeranda etiam sint mysteria Trinitatis et Incarnationis, controversia est inter theologos, in verbis forte magis consistens quam in re ipsa. Quidquid sit, non videtur admittenda necessitas medii, cum ad conversionem in Deum finem supernaturalem absolute sufficiens sit notitia explicita duorum articulorum fundamentalium. — Accedit quod media quae non sunt positivae institutionis, et per votum suppleri nequeunt, semper eadem fuerunt omni tempore et pro omnibus hominibus. Sed in veteri testamento non exigebatur ab omnibus explicita fides horum mysteriorum quae nondum erant sat clare propalata; unde communiter auctores dicunt quod a solis maioribus habebatur. — Denique non obstant textus Scripturae in quibus sermo est de absoluta necessitate fidei Christi, seu fidei in Christum, quia quacumque hypothesi facta, supernaturalis fides in praesenti ordine providentiae semper erit fides Christi et fides in Christum, quatenus semper ex meritis Christi datur, et semper habet pro obiecto Christum ut principalius inclusum in viis illis a Deo praeparatis, quas utique credit quisquis fide explicita tenet quod Deus *inquirentibus se remunerator sit*. Caeterum quaestio ista non tanti momenti est,

(¹) Hinc rursus appareat omnino explodata sufficientia fidei late dictae ex testimonio creaturarum, que non solum formalis obiecto differt a fide theologica, ut in terminis evidens est, (comprehenditur enim in ordine cognitionis scientificae qua ex effectibus innescit causa); verum etiam distat toto caelo quoad ipsum materiale obiectum ab illa fide quam in accedente ad Deum requirit apostolus. Eiusmodi enim late dicta fides necessario sistit in notione Dei invisibilis qui lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec naturaliter videre potest; itemque in notione providentiae mediorum quae ad naturalem finem ducant, non autem ad remunerationem illam quae fideli qua tali sola proponitur. Omnibus ergo modis impossibile est ut initiet conversionem ad Deum finem supernaturalem. Unde indispensabiliter requiritur fides ex auditu, id est ex propositione divinae revelationis, sive ordinario et regulari modo facta per praedicatorem evangelii, sive etiam modo extraordinario per Deum interius inspirantem.

et in ordine factorum vix ac ne vix quidem applicationem habet, quandoquidem aegre admodum contingere poterit post promulgatum Evangelium, ut in notitiam alicuius perveniat revelatio divina quoad fundamentales articulos, et non quoad mysterium Christi redemptoris in quo ipsi fundamentales articuli suam concretam expressionem habent. Ideo non oportet in his diutius insistere.

§ 3.

At non sola media absolute ad finem necessaria sub precepto cadunt, et non sequitur ex dictis, catechesim expleri duabus propositionibus de quibus praecedens sermo fuit. Unde ab Innocentio XI damnata est haec assertio: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem, nesciat mysterium Sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Iesu Christi* (¹).

Constat itaque apud omnes, necessariam esse necessitate praecepsi, explicite cognoscere et credere ea quae continentur in symbolo ab apostolis condito ut cunctis christianis esset tenenda fidei summa. De quo quidem symbolo haec eleganter tradit S. Thomas, Q. 1, a. 8: « Illa per se pertinet ad fidem, quorum « visione in vita aeterna perfruemur, et per quae ducimur ad « vitam aeternam. Duo autem nobis videnda proponuntur, scilicet « occultum divinitatis cuius visio nos beatos facit, et mysterium « humanitatis Christi per quem in gloriam filiorum Dei accessum habemus, ut dicitur ad Rom. V. Unde dicitur Ioan. XVII-1: « *Haec est vita aeterna ut cognoscant te Deum verum, et quem misisti Iesum Christum.* Et ideo prima distinctio credibilium est « quod quaedam pertinent ad maiestatem divinitatis, quaedam « vero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est *pietatis sacramentum*, ut dicitur 1 Tim. IV. — Circa maiestatem « autem divinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo qui-

(¹) Enchirid. n. 1081.

De Virtutibus infusis.

« dem unitas divinitatis, et ad hoc pertinet primus articulus.
 « Secundo trinitas personarum, et de hoc sunt tres articuli se-
 « cundum tres personas. Tertio vero proponuntur nobis opera
 « divinitatis propria, quorum primum pertinet ad esse naturae,
 « et sic proponitur nobis articulus creationis; secundum vero
 « pertinet ad esse gratiae, et sic proponuntur nobis sub uno ar-
 « ticulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam; tertium
 « vero pertinet ad esse gloriae, et sic proponitur nobis alius ar-
 « ticulus de resurrectione carnis et de vita aeterna. Et ita sunt
 « septem articuli ad divinitatem pertinentes. — Similiter etiam
 « circa humanitatem Christi ponuntur septem articuli, quorum
 « primus est de incarnatione sive de conceptione Christi, secun-
 « dus de nativitate eius ex Virgine, tertius de passione eius et
 « morte et sepultura, quartus de descensu ad inferos, quintus de
 « resurrectione, sextus de ascensione, septimus de adventu ad
 « iudicandum, et sic in universum sunt quatuordecim ».

Praeter haec, debent quoque explicite credi nonnulla quae nonnisi implicite sunt in articulo de sanctificatione humana, ut puta sacramenta, sacrificium Novae Legis, et quaecumque demum requiruntur ad vitam christianam secundum communem fidelium statum. « Alias autem subtiles considerationes circa incarnatio-
 « nis articulos tenentur aliqui magis vel minus explicite credere,
 « secundum quod convenit statui et officio uniuscuiusque (¹) ». De caetero consulendi et videndi sunt in hac parte auctores theologiae moralis.

QUAEST. IV-IX.

DE HABITU FIDEI.

Deinde considerandum est de habitu fidei, iis interim omissis quae iam in praecedentibus sufficienter declarata fuerunt. Et primo de habitu ipso (Quaest. 4). Secundo de habentibus eum (Quaest. 5). Tertio de causa et effectibus eius (Qq. 6-7). Quarto de donis quae ei correspondent (Qq. 8-9).

(¹) S. Thom., Q. 2, a. 7. in corp.

THESIS XX.

25 Fidei habitus totus in intellectu est sicut in subiecto, et quamvis in statu perfecto virtutis non sit nisi charitate formatus, tenendum omnino quod fides formata et fides informis nequaquam differunt intrinsece, sed sunt quoad essentiam unum plane atque idem.

§ I.

Hic prima inquisitio est de subiecto habitus fidei. Porro, cum credere sit quoddam assentire, et omne assentire sit immediate atque elicitive ab intellectu, liquet quod proprium principium actus credendi debet omnino in intellectu reponi. Proprium autem principium actus credendi nihil aliud est quam habitus fidei. Ergo a primo ad ultimum, necesse est ut habitus fidei in intellectu sit.

At vero, ad fidei assensum requiritur imperium voluntatis quod dici solet pius credulitatis affectus, et ideo statim suboritur altera quaestio, utrum praeter habitum quo perficitur intellectus, adhuc requiratur aliis specialis habitus in voluntate. Specialem habitum dico, cuius exclusivum munus esset imperare fidei actum, quique habitui in intellectu existenti tanquam individuus satelles annexetur. Affirmant aliqui, negant alii, inter quos, omnes quos vidi theologi de schola S. Thomae. Et horum sententia, sicut longe communior, ita et videtur esse rationabilior.

Re enim vera, infusi habitus non dantur nisi ad actus perfectos in quantum huiusmodi. Est autem duplex perfectio in actu fidei attendenda. Prima est quae ei competit in *ratione assensus*, prout scilicet consideratur secundum suam nudam essentiam. Alia est quae ei competit in *ratione actus virtuosi*, prout consideratur secundum esse relatum ad ultimum finem, unde accipit ultimum bonitatis complementum. Ad priorem ergo perfectionem non requiritur supernaturalis qualitas inhaerens voluntati, cum a voluntate ipse fidei actus elicitive non procedat, sed sufficit elevatio transiens per actualem gratiam, quae tamen in eo qui fidem in-

Porro assertio constat ex innumeris illis Scripturae locis, in quibus iustificatio a fide seu oeconomia fidei dependens ostenditur. Rom. I-17: *Iustitia Dei in eo (evangelio) revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: iustus autem ex fide vivit* (¹). Ibid. III-26: *Iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi... Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis... Quoniam quidem unus est Deus qui iustificat circumcisioem ex fide, et praeputium per fidem* (²). Ibid. IV-5: *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam* (³). Rursus Galat. II-16: *Scientes quod non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Christo Iesu credimus ut iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis.* Et Heb. XI-6: *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Et alia permulta sunt quae in eumdem sensum collineantia, brevitatis gratia praetermittuntur. — Nunc autem ex tam decretoriis auctoritatibus colligitur primo, non esse ullum medium pervenienti ad iustificationem, extra oeconomiam seu ordinem illum cuius fides basis est et fundamentum; ac per hoc, voluntariam ipsius fidei susceptionem esse pro adultis omnibus,

(¹) Sensus est: Vera iustitia qua quis coram Deo est iustus, in Evangelio, id est per Evangelii praedicationem nunc passim omnibus revealatur et clare annuntiatur; ea, inquam, iustitia quae non ex Lege, ut Iudei putant, neque ex viribus naturae, ut Graeci, sed ex fide comparatur, et ex fide continuo nutrita, conservari, augere et perfici debet. — Ita Estius in commentario epistolae ad Romanos.

(²) Sensus est: Cum omnium unus et idem sit Deus, unam quoque et eamdem consequendae iustitiae rationem, scilicet ex fide sive per fidem, omnibus sine discriminē providit, tam Gentilibus quam Iudeis. — Estius ubi supra.

(³) Liquebat apostolum intelligere *operantem*, non illum qui credit aut ex fide operatur, sed qui operatur non credens in eum qui iustificat impium. Quare fides ad id genus operum non pertinet, sed iis opponitur. Porro fides qua quis credit in eum qui peccatorem iustificat, et ab eo iustitiam per Christum exspectat, reputari dicitur ad iustitiam, quia fides vera iustitia est secundum inchoationem. Nam eiusmodi fides a peccatore concepta initium est iustitiae et renovationis eius, et quidem tale ex quo, velut semine, tota iustitia progerminet. — Estius, ibid.

(utpote propriis actibus suaे ipsorum iustificationi cooperari debentibus), necessarium initium viae quae ad salutem et veram coram Deo iustitiam ducit. Sed voluntaria fidei susceptio nihil aliud est quam fides actualis. Est igitur actualis fides ad iustificationem adulorum necessaria; et quidem absoluta et indispensabili necessitate medii. — Colligitur secundo, fidem illam necessariam non esse fidem in voto tantum, sed in re. Nam praeterquam quod medium fundamentale, cui caetera omnia superstruuntur, semper est in seipso incommutabiliter requisitum, tergiversationem omnem excludit apostolus, ubi pronuntians impossibile esse sine fide placere Deo, ea subiungit quae fidei in voto nequaquam adaptari possunt. Quippe fidem sine qua nemo unquam testimonium iustitiae consequi potuit, eam esse asserit quae versatur circa duos articulos diserte et specificē assignatos. At fides in voto, seu simplex praeparatio animi ad recipiendum quidquid a Deo forte fuit revelatum, nullum determinatum obiectum habere potest, ut constat. Non igitur disiunctive in re vel in voto, sed omnino in re necessarius dicendus est fidei actus, iuxta illud Tridentini Sess. 6, cap. 8: « *Fides est humanae salutis initium, « fundatum et radix omnis iustificationis; sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum eius consortium pervenire* ». Et non dicit Concilium: *sine qua aut eius voto, sicut alias loqui consuevit cum de necessitate sacramentorum tractat, Sess. 7, cap. 4, et iterum Sess. 6, cap. 4.* — Colligitur denique tertio, nullam aliam fidem in ratione necessarii medii admitti posse, praeter fidem stricte ac proprie dictam, quae positivae Dei revelationi innititur. Nulla enim alia in evangelio annuntiatur, nulli alii accommodari possunt allatae superius auctoritates, nullam aliam novit apostolus cum Rom. X-14 ait: *Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?... Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.*

Accedit et ratio ex natura rei. Nam ordo supernaturalis in quadam societate creaturæ rationalis cum Deo consistit, ut dictum est in superioribus, et clare indicat Ioannes in prima sua epistola dicens: « *Annuntiamus vobis vitam aeternam quae erat apud Patrem et apparuit nobis..., ut societas nostra sit cum Patre*